

HET LEPROZENHUIS TE AMSTERDAM

In de Middeleeuwen had elke grote stad een huis, waar de leprozen of melaatsen werden verpleegd. Ook Amsterdam kende uiteraard zo'n instelling, aan de Sint Anthoniesdijk dicht buiten de stad gelegen. De berichten, die wij daaromtrent bezitten, kloppen niet geheel met elkaar, maar daarop willen wij hier niet nader ingaan; over het Leprozen- of Lazarushuis in later tijd, toen de afschuwelijke ziekte steeds minder voorkwam en het huis daarom steeds meer voor andere doeleinden werd gebezigd, willen wij hier het een en ander vertellen. De geschiedenis van het Leprozenhuis geeft namelijk een merkwaardig beeld van de strijd tussen het stadsbestuur en de autoritaire Regenten van een dergelijke semi-officiële instelling, die weliswaar door dit stadsbestuur werden benoemd, maar toch ten koste van alles hun zelfstandigheid vooral op financieel gebied wilden bewaren.

In 1611 deelt Pontanus mede, dat in het huis nog 42 melaatsen werden verpleegd. Spoedig daarna moet dit aantal sterk zijn verminderd. Wanneer dit geschiedde weten wij niet; de archieven van de stad zwijgen erover en het archief van het Leprozenhuis is voor zover deze vroegere tijd betreft vrijwel geheel verloren gegaan. Wij horen pas weer iets uit de jaren 1662 tot 1665, toen de stadsbeschrijvingen van Fokkens, Dapper, Von Zesen en Domselaer kort achter elkaar verschenen. Zij vertellen allen, dat er nog maar weinig melaatsen waren. De bevolking van het huis bestond volgens hen hoofdzakelijk uit proveniers, die er hun kost hadden gekocht, verder simpele personen en tenslotte enige krankzinnigen, die in zes of zeven dolhuisjes woonden, samen ongeveer 80 personen. Vandaar dan ook, dat Dapper een uitdrukking aanhaalde: „Hij moet in 't Lazerushuis” voor iemand, die zich belachelijk aanstelde.

Toch zouden wij ons uit de mededelingen van deze schrijvers een niet geheel juiste voorstelling van zaken vormen. In twee requesten van de Regenten van het Leprozenhuis aan Burgemeesteren, beide van 9 April 1675, wordt een opgaaf gedaan van de bewoners van het huis. Het blijkt, dat er toen nog 36 personen waren, die van de gemeen gezworenen van de Sint Jacobskapel buiten Haarlem de officiële schouwers van de lazare bezegelde brieven als bewijs van hun ziekte hadden en daarom in het Amsterdamse Leprozenhuis werden gecureerd, verder 8 simpele personen, 11

man personeel en tenslotte 14 proveniers, die op last van Burgemeesteren waren ingenomen en te samen niet meer dan 6134 gulden en 6 stuivers hadden ingebracht. De Regenten, die in deze requesten vrijstelling van bepaalde lasten vroegen, legden er dan ook sterk de nadruk op, dat de verzorging van deze proveniers voor dit luttele bedrag in feite ook een soort van armenzorg was. Nog in de 17de eeuw kwam in dit laatste verandering. In 1697, toen het stadsbestuur een reglement voor het Sint Jorishof vaststelde, waarbij de minimum inneesom voor de proveniers naar gelang van hun leeftijd werd bepaald, werd althans aan Regenten het Leprozenhuis aanbevolen dit reglement ook zoveel mogelijk na te komen.

De Regenten deden dit maar al te graag. De inkoopgelden van de proveniers betekenden een welkome aanvulling voor hun kas. In 1579 had het niet zeer welvarende Leprozenhuis de bezittingen van het Sint Maria Magdalena Convent toegewezen gekregen, waartegenover het alle voormalige conventualen een lijfrente moest uitkeren: Een uiteindelijk zeer voordelige ruil. Toen ook nog de melaatsen in aantal gingen afnemen, vloeiden de financiën zo ruim, dat het stadsbestuur een aanslag op de kas deed. Tussen 1599 en 1623 moesten de Regenten herhaalde malen aan andere instellingen, die niet uitkwamen, zoals de Aalmoezeniersarmen, bedragen uitbetalen, tezamen olopend tot een som van *f*23000.-.

In 1670, toen er dringend behoefte was aan woningen voor de textielarbeiders, spande de stad weer enkele rijke gestichten voor haar karretje. Het Burgerweeshuis, de Gasthuizen en het Leprozenhuis kregen voor niets een stuk grond in het zogenaamde Noordse Bos om huisjes te bouwen, ieder een zeventigtal. Deze geste van de stad scheen royaler dan zij in werkelijkheid was. Het Leprozenhuis moest een grote som geld opnemen om de bouw te bekostigen en van de huizen heeft het nooit veel profijt getrokken. Tussen de jaren 1754 en 1757 werden deze „lastposten” verkocht. Het geld, dat voor de bouw was opgenomen, moest in 1682 worden afgelost en daar Regenten hiertoe niet in staat waren, deed de stad dit, maar bracht dit het Leprozenhuis tot de laatste cent toe in rekening. Op 21 April 1685 vond de uiteindelijke afrekening plaats¹. De stad had met de interest mee bijna *f*130000.- voorgeschooten, maar bracht daarop in mindering een bedrag van ruim *f*40000.-, dat zij nog aan Regenten schuldig was voor land,

---

1 Resolutiën Thes. Ord.

dat hun in 1621 was afgenomen.

De renten van deze som hadden de Aalmoezeniers steeds ontvangen; daarover werd dus niet gerept en evenmin over de bovengenoemde f23000.-. De stad kreeg op deze wijze een vordering van f80000- op het Leprozenhuis. De inkomsten uit een belasting op „de spullen” (de kermissen etc.), die het Leprozenhuis sedert 1682 met het Spinhuis mocht delen, waren slechts een kleine pleister op de wonde. Toch wisten de Regenten het nog tot het midden van de 18de eeuw zonder steun van de stad te bolwerken. In 1740 brak echter een bijzonder dure tijd aan, zodat per jaar f4000.- meer werd uitgegeven dan vroeger. In 1748 tenslotte waren de Regenten wel gedwongen om bij het stadsbestuur aan te kloppen voor een subsidie. Daarmee haalden zij het paard van Troje binnen. Onmiddellijk kwamen de Thesaurieren met hervormingsplannen. Zij vonden het een ongenoemde toestand, dat in Amsterdam twee proveniershuizen waren het bovengenoemde Sint Jorishof en het Leprozenhuis en eveneens twee inrichtingen, waar zwakzinnigen werden verpleegd het Pesthuis en het Leprozenhuis. Alleen de gevaarlijke krankzinnigen werden in het Dolhuis opgesloten. De Thesaurieren nu stelden de eis, dat de Regenten geen nieuwe proveniers meer zouden aannemen, opdat het huis op den duur geheel voor zwakzinnigen gebruikt zou kunnen worden. Dit beviel de Regenten, voor wie de inkoopgelden der proveniers de voornaamste bron van inkomsten waren, maar matig. Zij moesten er echter wel aan geloven en tot 1759 werd geen enkele provenier opgenomen. Toen hebben de Thesaurieren hun plannen tot centralisatie van de zwakzinnigenzorg blijkbaar laten varen. Het aannemen van nieuwe proveniers werd weer toegestaan. De financiën verbeterden en de Regenten konden weer zonder subsidie rondkomen. De tijden waren blijkbaar minder duur geworden. In 1776 waren de Regenten zelfs in staat een klein gedeelte van de schuld aan de stad af te lossen. Ook de Franse tijd kwam het gesticht merkwaaardigerwijs zonder kleerscheuren door. Een aantal huizen, die tot dusver verhuurd werden, lieten de Regenten om timmeren tot provenierswoningen en door het aannemen van nieuwe proveniers werden de tekorten in de kas gedekt. De onnozenen, die er nog steeds waren, liet men in het begin der 19de eeuw uitsterven. Het huis bestond sedertdien alleen voor de proveniers en was financieel geheel zelfstandig. Na de invoering van de nieuwe armenwet van 1854 voelde het gemeentebestuur zich echter geroepen weer eens enige

aandacht aan deze oude instelling te schenken. Het vond de verzorging van proveniers, allen niet onbemiddelde burgerlieden, niet op de weg van de gemeente liggen, daar hier geen sprake van werkelijke armenzorg was. Weliswaar genoot het huis geen subsidie, maar dit zou elk ogenblik nodig kunnen blijken, waar de Regenten nog steeds het ongezonde systeem toepasten om de inkoopgelden niet te beleggen, maar direct te verbruiken. Daar Burgemeesteren van ouds al hun fiat moesten geven voor de opname van iedere provenier, redeneerde het stadsbestuur, dat het daarmee de verplichting op zich nam ook werkelijk borg te staan voor een goede verzorging van de proveniers. Tenslotte was daar nog de oude schuld aan de gemeente. Het gemeentebestuur haalde daarmee dus nog 18de en zelfs 17de eeuwse koeien uit de sloot. Verzet baatte de Regenten niet: op grond van al deze argumenten besloot het gemeentebestuur tot de opheffing over te gaan en met ingang van 1 Januari 1860 kregen de Regenten en Regentessen hun ontslag.

Dit is de uiterlijke geschiedenis van het oude Leprozenhuis : de strijd van de eigengereide Regenten en Regentessen, die men nog in hun volle glorie kan aanschouwen op de indrukwekkende schilderijen in het Rijksmuseum, tegen het stadsbestuur, dat uiteindelijk toch steeds weer aan het langste eind trok. De notulen van Regenten, die van 1743 af zijn bewaard, en ook enkele losse stukken in het archief van het huis en in dat van Burgemeesteren, geven ons daarnaast een alleraardigst kijkje op de interne geschiedenis van het huis en zijn bewoners.

Daar had men dan in de eerste plaats de melaatsen. De Regentessen, die een eigen kas hadden al in het register van inkomsten der godshuizen van 1570 wordt daarvan gesproken en men ziet hen met hun geld afgebeeld op het schilderij van Werner van Valckert van 1624 -, moesten blijkbaar in belangrijke mate voor deze verpleegden opkomen. Zo waren zij belast met de kosten van de begrafenis van allen, „die op de koperseel staan”. Gedachtig aan de beroemde omgang van de Leprozen op Koppermaandag mogen wij hieronder wel de melaatsen verstaan. In 1674 kregen de Regenten en Regentessen meningsverschil, wie van beiden recht had op de nalatenschap van de overleden Claes Karstensen.

Op 12 September van dat jaar deelden de Regentessen aan Regenten mede, dat zij bereid waren van hun recht afstand te doen, wanneer de Regenten hun voortaan zouden ontlasten van de onkosten van de begrafenis van

de „huijskinderen die op de Kopperceel staan”.

ook Regenten waren zuinig en het is hartverscheurend te lezen, hoe zij op 2 Januari 1656 besloten, dat het driejarige zontje van de graver Pieter Sybrants, dat „van God den Heere is besocht ende aengetast doorgaens van den hoofde tot den voeten met quaet zeer ende Lazarije, vergezelschap met soo grooten pijn dat hij bijna nacht noch dach rusten can”, afwijzen, omdat hij geen burgerszoon is. Het kind mocht alleen dagelijks komen „om gestreken ende aldaer genesen te worden sonder eenig woning toe te staan.” De melaatse Grietje Stoffels, die bovendien in haar verstand gecorrumpeerd was, werd na zes jaar in het huis verpleegd te zijn, ontslagen, maar haar moeder, een visvrouw, vroeg op 22 April 1661 opnieuw opname in het huis van de inmiddels zwangere Grietje, daar de ziekte niet genezen was en het toen 21 jarige meisje geheel krankzinnig was geworden. Wij kennen het antwoord van Regenten niet. Op 17 September 1706 gelastten Burgemeesteren de Regenten de vierjarige Simon Simonsz in te nemen en te genezen van leprozie¹.

Naar gelang de melaatsheid minder voorkwam, werd men iets gemakkelijker. Op 2 Mei 1674 werd in de notulen aangetekend, dat Burgemeesteren hadden bevolen de kinderen van de stadsscholen, die met leprozenziekte waren besmet, pro deo in het huis te cureren.

Op 23 October 1771 bleek echter, dat de moeder van de onnozelen, die tevens belast was met de genezing van de melaatsen, 6 stuivers voor een potje zalf had gevraagd van een moeder, wier vier kinderen om niet moesten worden genezen. Op 30 November 1775 werd een pupil van de Franse diaconie pro deo tot de genezing van de lazarije toegelaten. In 1779 bleek echter nogmaals de zorg van de Regentessen voor hun eigen kas. De moeder van de onnozelen had van de Weduwe van Christoffel Lotz voor de genezing van lazarije van haar zontje Christiaan f14.- gevraagd, omdat de weduwe geen poorter was en slechts vier jaar in de stad woonde. Hierover berispt, verklaarde zij, dat dit ten voordele van de Regentessen was geschied. Voortaan, besloten de Regenten daarom, zou ieder, die zich aanmeldde om genezing, voor hen moeten verschijnen, zodat zij zouden kunnen beslissen over de betaling. Was het begrijpelijk, dat men oudtijds dergelijke restricties had gemaakt en zich tot burgers of personen, die een

aantal jaren in de stad woonden, had beperkt, omdat anders van alle kanten melaatsen naar de stad zouden stromen, bij de enkele gevallen, die de notulen melden, komt ons een zodanig optreden hardvochtig voor.

De moeder van de onnozelen bleef nog lang belast met de genezing van het hoofdzeer, waarmee waarschijnlijk de favus is bedoeld. Op 17 September 1847 deelden de Regenten van de Huiszittende Stadsarmen aan de Regenten van het Leprozenhuis onder dankzegging mee, dat zij daarvan voortaan geen gebruik meer zouden maken. Op de rekening van 1850 tenslotte komt voor de laatste maal de dan reeds sterk ingekrompen post voor de aankoop van zalf voor. Aan een eeuwenoude verzorging was een eind gekomen.

Dan waren er in de tweede plaats de onnozelen, een categorie, die zoals wij zagen reeds in het midden van de 17de eeuw in het huis werd verpleegd. Ernstige krankzinnigen werden niet opgenomen, die werden verwezen naar het Dolhuis op de Kloveniersburgwal, dat in 1561 was gesticht, of naar het Pesthuis, dat wegens het verminderen van de pestepidemieën ook al voor een andere bestemming dan de oorspronkelijke werd gebruikt. Zo brachten de Regenten op 9 Januari 1700 afwijzend advies uit aan Burgemeesteren over het verzoek om opname van Nicolaas Gideonssen Transjouw, daar Professor Ruysch hem te gevaarlijk achtte voor het Leprozenhuis. In 1776 werd door Regenten genotuleerd, dat een verzoek om een gekrenkte van hersenen te confineren was afgeslagen met verwijzing naar het Pest- of Dolhuis.

Het aantal der onnozelen is nooit groot geweest. In 1675 waren het er 21, in 1750 17, in 1761 14 en dat niettegenstaande het feit, dat Thesaurieren het Leprozenhuis in 1748 bestemd hadden voor onnozelen, in 1798 11 en in 1824 10. In 1836 werd voor de laatste maal kostgeld voor een onnozele betaald. Men had hen namelijk laten uitsterven. Er waren voor de onnozelen steeds meer aanvragen dan plaatsen. Vele gegadigden moesten daarom naar het Pesthuis worden verwezen. Dit was blijkbaar naar de opvattingen van toen een minder nette verblijfplaats dan het Leprosenhuis.

Niet alle onnozelen waren onvermogen. Er waren er zelfs bij, die met een eigen meid in het huis hun intrek namen en daar een eigen woning toegevoegd kregen, evenals de proveniers. De meesten werden echter op de onnozelenzaal ondergebracht. De inneeemprijzen voor dit soort verpleegden liepen zeer uiteen. Haast altijd was het vóór de opname een eindeloos ge-

---

1 Groot Memoriaal IX 59.

marchandeer tussen de Regenten en familieleden. Een enkel maal mengde de stad zich erin. Zo deden in 1781 de Burgemeesteren de Regenten aanzegging, dat het hun aangenaam zou zijn, indien de onnozele dochter van de acteur Jan Punt werd opgenomen, die een som van f2000.- kon betalen. Hoewel alles vol was, werd door een interne verhuizing de opname mogelijk gemaakt. In 1779 werd een onnozele voor 755 gulden 14 stuivers en 2 penningen aangenomen „uijt particuliere condescendence” voor Burgemeesteren. Evenals bij de proveniers hing het bedrag ten nauwste samen met de leeftijd van de betrokkene. In 1775 werd een onnozele van 18 jaar, waarvoor Regenten f6300.- hadden gevraagd, na lange besprekingen voor f6150.- opgenomen. Ook kwam het voor, dat men niet een som ineens, maar een jaarlijkse vergoeding vroeg. Zo werden op 24 December 1824 8 onnozelen in het huis verpleegd voor jaarlijkse bedragen, wisselend tussen f100.- en f200.-.

Dat de onnozelen van het Leprozenhuis dikwijls min of meer bekende personen in de stad moeten zijn geweest, blijkt uit enkele curiosa, die nog tot heden toe zijn bewaard.

Daar is de uitnodiging tot de begrafenis van Annetje met het Kleine Hoofdje, die op 8 Januari 1698 op het Sint Anthonies Kerkhof ter aarde werd besteld. En dan is er de merkwaardige hierbij eveneens afgebeelde gravure, die een kindse oude man in een kinderstoel voorstelt. Het geschreven onderschrift van deze 17de eeuwse prent luidt: „Jonas Jonassen Meeganck in 't Leprozenhuis overleden”¹.

De kinderstoelen bleven tot de 19de eeuw in gebruik: op 20 Augustus 1828 stierf de onnozele Juffrouw Nolthenius, die zoals het notulenboek vermeldt „uit hoofde van haar innocente en aanhoudende toevallen des daags in een kinderstoel is geplaatst geweest.”

In doorsnee gaven de onnozelen hun bewakers en verzorgers niet veel last. Er waren echter uitzonderingen, zoals een zekere Hendrik Nagelhout, die

in 1769 voor de som van f1300.- als onnozele in het huis werd opgenomen en op 10 Januari 1801 vanuit het Leprozenhuis op het Sint Anthonies Kerkhof werd begraven. In de loop van die 31 jaar bracht hij dikwijls de gemoederen in beroering. Zijn toestand was blijkbaar niet ernstig, want hij mocht het huis verlaten om bezoeken af te leggen. In 1775 bleef hij acht

dagen weg. Bij zijn terugkomst werd hem de straf opgelegd drie weken met het blok aan het been in de onnozelenzaal opgesloten te blijven. Zijn straf werd hem echter op verzoek van de proveniers kwijtgescholden. Het gevolg van zijn escapade was, dat het voortaan de onnozelen werd verboden zonder toestemming van de president van Regenten het huis te verlaten. Korte tijd daarna werd in Hendriks kist iedere onnozele had een kist voor zijn bezittingen een sleutel ontdekt, die hij had omgevijld en daarmee de kisten van de andere onnozelen had geopend. Hij ontkwam ditmaal niet aan het blok. Tijdens een verhoor door de Regenten wees hij echter Anna de plaatsloopster als heelster van de onvreemde goederen aan. Zij sprak dit tegen, maar Juffrouw Doll, een provenierster, die zittend op een secreet een gesprek tussen Anna en Hendrik had aangehoord, getuigde vóór Hendrik. Anna de plaatsloopster, die niet in dienst van het huis was, maar van enkele proveniers persoonlijk voor het doen van boodschappen enz., werd de toegang tot het huis voorgoed ontegd.

Komen wij tenslotte tot de proveniers. Hun aantal nam in tegenstelling tot dat der onnozelen steeds toe: in 1675 40, in 1750 46, in 1761 24 - toen was dan ook een aantal jaren op bevel van Thesaurieren geen enkele nieuwe provenier opgenomen -, in 1824 70. Zij waren het, die het meest inbrachten, maar daartegenover vormden zij ook het lastig-

ste deel van de bevolking van het huis. Wij kwamen reeds Juffrouw Doll tegen, die door het af luisteren van een gesprek de Regenten zulke goede diensten had bewezen, maar verder was zij een wispelturige dame, die steeds weer ruzie maakte en eisen stelde, o.a. van woning wilde veranderen, wat haar tenslotte tot beloning voor het luistervinken werd toegestaan. Zelfs na haar dood - zij stierf in 1781 - bezorgde zij de Regenten

*Jonas Jonassen Meeganck in
't Leprozenhuis overleden.*

¹ Nadere bijzonderheden omtrent Jonas Meeganck zocht ik tevergeefs. Enig verband met de bekende 17e eeuwse familie Meeganck, afkomstig uit Voorburg, bleek niet.

nog moeilijkheden.

De andere proveniers kwamen klagen, dat Juffrouw Dolls executeur het oude gebruik om elke provenier ter gelegenheid van de begrafenis een fles wijn te geven niet was nagekomen. Met moeite slaagden Regenten erin de nalatige executeur van zijn verplichtingen te overtuigen.

Niets echter waren dergelijke voorvallen vergeleken bij de formele opstand, die in 1785/86 in het huis plaats vond. In het archief van Burgemeesteren zijn een aantal stukken bewaard, die ons daarover uitvoerig inlichten. Een aantal proveniers diende toen bij de Regenten een request in met klachten van allerlei aard, o.a. over de kwaliteit van het eten, en toen zij daar naar hun mening niet voldoende gehoor vonden, gingen zij met hun request naar Burgemeesteren. Het werd een felle strijd tussen Regenten en proveniers. Jan Croesen, een van de aanvoerders van de laatsten, die met toestemming van de Regenten het ambt van commissaris van het Klereveer aan de Papenbrug bekleedde, ging zelfs de aspirant-proveniers opzoeken om hun af te raden in het huis te gaan. Een ander provenier brutaliseerde een der Regenten op verregaande wijze. Hierover lezen wij in de stukken, dat de Regent „onverwagt (zoals van tijd tot tijd is gedaan geworden) bij de schafting was geweest, het eten niet alleen proefden, maar het zelve zoo delicioes vond (zijnde de schafting dien middag spek met raapen en aardappelen) dat zich een portie deed geven en het met veel smaak opat” en daarna verklaarde het thuis niet beter te krijgen, waarop de provenier Coenraad Pietersz riep: „Hiet gij dat goed, dan zeg ik dat jij wel verdomd slegt vreet in jou hujs.”

Uit de stukken leren wij de inderdaad enigszins eentonige menu's van de proveniers, tot de Roomse vasten menu's toe, kennen. Met de provenier Polman kregen de Regenten kwestie over het houden van een meid voor dag en nacht, wat tegen de ordonnanties van het huis ging, daar hij daarvoor f100.- extra moest betalen, hetgeen hij niet deed. Hij beklaagde zich bovendien samen met andere proveniers, dat de Regenten hun belletten hun overgebleven eten uit het huis te dragen. De houding, die de proveniers aannamen, werd zo opstandig, dat de Regenten de hulp van de Schout inriepen. Deze beloofde ter assistentie de onderschout Papegaay te sturen, wat tenslotte echter niet nodig bleek.

Ook twee vrouwelijke proveniers toonden zich ware kemphanen. Dat was ten eerste Lena Bos, weduwe Herst, vroeger baker bij verschillende van de

eerste families, die op hun verzoek nog dikwijls uit bakeren ging, en ten tweede Christina Braakman, de vroegere moeder van de onnozelen, die in die functie bij Regenten en Regentessen in hoge ere had gestaan, maar zich sedert haar huwelijk met de provenier Pieter Drekman van een minder aangename kant had laten kennen. Tenslotte echter trokken de Regenten aan het langste eind. Op 30 Januari 1787 kwam een der stadssecretarissen in het huis plechtig een strikter ordonnantie voor de proveniers voorlezen, waarin o.a. de vaderlijke zorgen van de Heren Regenten werden geprezen. Hoewel daarmee ongetwijfeld niets tegen de Regentessen was bedoeld, voelden die zich toch uitermate gegriefd en dreigden met aftreden, zodat het stadsbestuur genoodzaakt was nederig zijn excuses aan te bieden.

Er zouden over de proveniers nog vele pikante details te vertellen zijn er waren ruzies, er waren dronkemanscènes en nog meer van dergelijke onwenselijke voorvallen, maar daartegenover ook huwelijken en andere romantische gebeurtenissen, maar dat zou ons te ver voeren. Daarom zullen wij besluiten met het verhaal van de laatste twee lastige proveniersters, die het gemeentebestuur op hoge kosten hebben gejaagd. Toen de Raad tot de opheffing¹ van het Leprozenhuis had besloten, werd aan de proveniers, die bereid waren het huis te verlaten, een jaargeld van f650.- toegezegd. Bijna allen verlieten op 1 Mei 1860 het huis. Twee vrouwen echter weigerden op dit aanbod in te gaan. Na de dood van een van hen besloot de Raad op 15 November 1866 de eisen van de laatste provenierster, de Weduwe Alida Degens-de Groot, in te willigen en haar, zolang zij leefde, een weekgeld van f20.- uit te keren. De aanhoudster had dus gewonnen. Het Leprozenhuis werd daarna gesloopt en op het vrijgekomen terrein werden politiebureau en een physiologisch laboratorium gevestigd.

I. H. v. Eeghen.

N.B.

Waar niet anders vermeld staat, zijn de gegevens ontleend aan het archief van het Leprozenhuis (notulen en losse stukken) en het Archief van Burgemeesteren (dossier Leprozenhuis). – Overdruk maandblad Amstelodamum 1955, p.85 e.v.

---

1 De geschiedenis van de opheffing is uitvoerig beschreven door B. de Ridder: Van Leprozenhuis tot Proveniershuis (Ons Amsterdam 1952, 103).

De topografische bijzonderheden van Amsterdams ontwikkeling

Middeleeuws Amsterdam

- De cope-ontginning van Amstelland
- Poerte ende Vrihede van Amstelredamme
- De eerste 300 jaar in het bestaan van Amsterdam
- Stadspoorten op de Nieuwendijk
- Is de Nieuwezijds wel gegraven?
- De kop van de Nieuwendijk, een 14^e-eeuwse stadsuitbreiding
- De Boerenwetering en zijn loop door Amsterdam
- Hoe oud is het Damrak als kade langs de Amstel?
- Middeleeuwse kloosters van Amsterdam
- Het Sint Anthonius gasthuis (Leprozenhuis)
- * Het Leprozenhuis te Amsterdam, Mej. Dr. I. H. van Eeghen 1955
- Het Kartuizerklooster Sint Andries ter Zaliger Haven
- In den Uutersten Nesse bider Amstel; Binnengasthuis
- De metamorfose van die Plaetse tot de Dam
- Amsterdam, van Heren, van bisschoppen en van graven
- Amsterdam, van Hoeken en Kabeljauwen
- Pacificatie, Satisfactie & Alteratie
- Het Papeneiland

Amsterdams nijverheid, handel en transport

- Markten van Amsterdam (locaties door de eeuwen gevolgd)
- * Botermarkt en Kaasplein, Dr. A. Halberstadt 1910
- Beurtvaarders, trekschuiten en overzetveren
- Middeleeuwse bierbrouwerijen in Amsterdam
- Vroege industriegebieden: Stadsrietlanden, Zaagmolensloot, Mennonietensloot, Overtoomsevaart, Kwakerspoel en Zaagmolensloot
- * Molens in Stadsrietlanden, Mr. J. H. van den Hoek Ostende
- * Het einde van de korenmolens op de bolwerken aan de Singelgracht, Mr. J. H. van den Hoek Ostende, 1972
- * Precario Windgeld, Mr. J. H. van den Hoek Ostende, 1969
- Geschiedenis van Rederij J. H. Bergmann
- Geschiedenis van Rederij Boekel
- Geschiedenis van het Leidseplein en Hirsch & Cie
- De geschiedenis van de Haarlemse tram (NZH)
- De geschiedenis van de Waterlandse tran (NHTM)
- Straattypen en standwerkers

- Straathandel
- Stadschroniqueurs in de 17^e en 18^e eeuw
- Topografische tekenaars in Amsterdam
- Topografische fotografen in Amsterdam
- Casino, Musis Sacrum en Huize Bob
- Brouwerij De Hooiberg & Die Port van Cleve
- Van Liesveldsche Bijbel tot Beursplein 5: Bible Hotel

Amsterdam havenstad

- Zeehaven in beweging, met de Lastage, Rapenburg, Marken en Uilenburg, het Waalseiland en de Oostelijke eilanden Kattenburg, Wittenburg en Oostenburg
- Westelijke eilanden Bickers-, Prinsen- & Realeneiland
- * Opkomst der Amsterdamse haven, W. H. M. de Fremery
- * Geschiedenis Amsterdamse scheepsbouw, Dr. L. van Nierop
- Van Petroleumhaven tot grootste benzinehaven ter wereld

Stadsuitleg 1578-1596

- De Eerste en Tweede Uitleg 1578-1596
- Rembrandtplein, metamorfose van een onbedoeld plein
- Vlooienburg & Zwanenburg
- De Haarlemmerbuurt, verdeeld over 2e en 3e Uitleg
- De eerste Joodse gemeenten en hun synagogen

Stadsuitleg 1609-1700

- De Derde en Vierde Uitleg 1609-1700
- Die Verheelinghe; geschiedenis van de Leidsegracht.
- De Amsterdamse schans en bolwerken
- De Trapjesschans, een nijver stukje Schans
- Westelijke eilanden Bickers-, Prinsen- & Realeneiland
- De vijf grote wagenpleinen
- Het ontstaan van de Jordaan
- Gangen en hoven van de Jordaan
- De vertraagde bebouwing van de Driehoekstraat
- De Plantage, een geslaagde mislukking
- Amstelkerk, noodgebouw met eeuwigheidswaarde

Stadsuitleg 1877-1921

- Annexaties 1877-1921
- Stadsontwikkeling en de politiek
- Spaarndammerbuurt en Zeeheldenbuurt

○ = elders in de lijst ook al genoemd * = ondersteunend artikel van andere auteur

- Van Smalle Pad tot Planciusstraat
- Het Museumkwartier en de Waskaarsenfabriek
- Stads- en Godshuispolder, een stukje Amsterdam in de polder
- * Westerplantsoen in de Zeeheldenbuurt, A Huysler
- * De wet kent geen steden, Drs. J. P. Janse, 1992 (annexatie Nieuwer-Amstel)
- * Dorpsse straten in de stad, Ph. Spangenberg 1995-1996

Amsterdam-Noord

- Volewijklanden en Buikslooterham, de ruggegraaf van Noord
- De geschiedenis van de Waterlandse tram
- * Industrie Buikslooterham Wim Huissen
- * ENTOS Wim Huissen
- * ELTA Wim Huissen

Verkeersdoorbraken

- Damstraat-Paleisstraat 1865-1914
- Raadhuisstraat 1894-1897
- Vijzelstraat 1917-1935
- Weesperstraat 1959-1969; de Wibaut-as

Amsterdam en het water

- Amsterdams Waterstaat
- Raadselachtige waterwerken
- Sluizen, keringen en duikers in Amsterdam
- Donkeresluis
- Stadsuitleg en de omliggende waterschappen en gemeenten
- 't IJ, van getijderekreef via waterwolf tot droogmakerij
- Van open havenfront tot Open Havenfront
- De vreemde geschiedenis van de Kostverlorenwetering en de overtoom
- Aanloop tot het Noordzeekanaal; Holland op z'n smalst, Amsterdam op z'n smalst
- Hoe komt de Mirakelbrug aan z'n naam?

Jaarboeken, enzovoort

- Jaarboek 2015, 50 opstellen over Amsterdamse items
- Index quizpagina's vanaf 2014, met kleinere onderwerpen